

Beszámolók □ Szemlék □ Referátumok

“Tanulmányúton” – ösztöndíj nélkül. (A bajorországi egyetemi könyvtárakról – egy sorozat új kötetei kapcsán)

A *Budapesti Műszaki Egyetem Könyvtára* 1967-ben indította útjára az *Európai műszaki egyetemek és főiskolák szakosítási rendje* című sorozatát. Ennek legújabb, 10. kötetét több részben jelenteti meg a közreadó: az NSZK műszaki felsőoktatási rendszerére vonatkozó információk tartományonként külön-külön részekben látnak napvilágot. A most megjelent 2. rész két vaskos füzeté (*A* és *B*) a bajorországi felsőoktatási rendszert, ill. Bajorország 10 egyetemét ismerteti.

Akik forgatták a sorozat korábbi darabjait, azok tisztában vannak használhatóságával, gazdag információtartalmával. A most megjelenő – ezúttal részekre “hasogatott” – kötet az előzőekhez hasonló felépítésben mutatja be az NSZK – itt konkrétan Bajorország – felsőoktatási rendszerét. Az egyetemekre vonatkozó fejezetek – székhelyük betűrendjében – leírják a szóban forgó egyetem történetét, szervezetét, a karok, a szakok, ágazatok felépítését, adatokat közölnek a szervezeti egységekről, a hallgatók és oktatók létszámáról, végül tájékoztatnak a felvétel előírásairól, a tanulmányi lehetőségekről, az egyes karok, ill. szakok tanterveiről, órakereteiről.

Az összeállítás külön érdeme, hogy nagy teret szentel a bemutatott egyetemek könyvtárainak, ezzel is utalva arra a fontos szerepre, amelyet a könyvtárak minden felsőoktatási intézmény életében betöltenek. S a vonatkozó részek áttekintéséből úgy tűnik, hogy az ismertetett egyetemek, főiskolák vezetői tisztában is vannak e szereppel. Mivel lehetne magyarázni másképpen azt, hogy a könyvtárak állománygyarapítására igen jelentős – ha a könyvtárosok szerint nem is mindig megfelelően nagy – összegeket fordítanak, s magas szintű a műszaki ellátottság nem csupán az olyan eszközök terén, mint a mikrofilmtechnika, hanem a könyvtári

munkafolyamatok számítógépesítése (pl. az online katalogizálás) terén is.

Lássunk néhány példát! Az *augsburgi egyetem* 1970-es megalapításakor pl. felmérték, hogy a várható hallgatói létszám mekkora könyvtári állományt tesz szükségessé, s a mintegy 8 ezer hallgató számára kb. 1 200 000 kötet áll rendelkezésre. A köteteknek csaknem fele szabadpolcon van elhelyezve, s 1970 és 1983 között a beszerzésre mintegy 35 millió DEM-et fordítottak. A hatalmas állomány gondozását, feldolgozását 100 fő körüli személyzettel sikerült megoldani, méghozzá nem utolsósorban a könyvtárak közötti fejlett kooperáció, ill. a magas színvonalú számítógépesítési erőfeszítések révén. A részben máshonnan lehívható adatok alapján készülő COM-katalógusok és az 1984-ben bevezetett automatizált kölcsönzési rendszer nagy segítséget nyújtanak e munkához.

De említhetjük az *Erlangeni Egyetemi Könyvtár* példáját is, amelynek története a 18. századig nyúlik vissza. Az egyetemi könyvtári hálózat állománya 1984-ben három és fél milliónál is több kötet volt, emellett mintegy 15 ezer kurrens folyóiratra fizettek elő. Bár az elmúlt évtizedben az egyetemi könyvtár legfőbb problémája a *költségvetés és a beszerzendő dokumentumok drágulása közötti ellentmondás* volt, a minimálisan növekvő költségvetés – a “speciális minisztériumi keretek terhére történő vásárlásokkal együtt” – lehetővé tette az évi 80–90 ezer kötet körüli gyarapítást az egész könyvtári hálózatra vonatkozóan. (1984-ben csaknem 5 millió DEM-et fordítottak gyarapításra.) 1982-ben tért át a hálózat főkönyvtára a számítógépes online katalogizálásra, s folyamatban van a központi katalógus mikrofilmplakatalógussá alakítása. Jelentős az online szakirodalom-kutatás szerepe is: a könyvtár használói évente 200–300 keresést igényelnek. Érdemes említést

tenni az *Erlangeni Folyóiratjegyzék* elnevezésű számítógépes katalógusról, amely 40 ezernél több folyóirat adatait tartalmazza mikrofilmlapon.

A patinás *Müncheni Egyetemi Könyvtár* 500 éves múltja tekinthet vissza. Noha a könyvtári beszámolók szerint "a központi könyvtár hosszú évek óta — egyesek szerint 1926 óta — a könyvek és folyóiratok beszerzésére fordítható összeget tekintve a legrosszabbul ellátott egyetemi könyvtár az összes német egyetemi könyvtár közül", állománya 1982-ben négy és fél millió kötetnél több volt, s ugyanabban az évben könyv- és folyóirat-gyarapításra 4 300 000 DEM-et fordítottak. Technikai fejlesztés révén a Müncheni Egyetemi Könyvtár a "szűkös keretek" ellenére is a felhasználók újabb rétegeit tudja megnyerni. Ennek egyik jele az online információközvetítés gyors növekedése (1982-ben mintegy 500 felhasználó 600-nál is többféle információs igényét elégítették ki e szolgáltatás keretében), a másik a könyvtárban létesített videoközpont állományának bővülése volt (1982-ben 1200 körüli az itt tárolt tételek száma). A könyvtár a bajor egyetemi könyvtárak katalogizálást segítő kooperációjában ugyancsak részt vesz. Ennek alapja a *Regensburgi Egyetemi Könyvtár* által kifejlesztett számítógépes katalogizálási rendszer. Az ún. *Verbundkatalog* előnye abban rejlik, hogy minden könyvet, amit a tagkönyvtárak beszereznek, csak *egyszer kell katalogizálni*, a többi könyvtár egyszerűen *átveszi* a kész címfelvételt. (Érdekes adat, hogy a terminálnál dolgozó katalogizálók éves átlagban naponta 40–45 címfelvételt tudnak elkészíteni.)

A Regensburgi Egyetemi Könyvtár 1984-ben 3 400 000 DEM-et fordíthatott az akkor mintegy kétmillió kötetes állományának gyarapítására. Ugyancsak tanulságos adat, hogy a könyvtár munkatársainak száma az utóbbi években nem haladta meg a 200-at, ebből kb. 20 a felsőfokú végzettségű. Ez annál is inkább szembeötlő, mivel az új bajor egyetemi könyvtárak a Regensburgi Egyetemi Könyvtártól számos módszert vettek át (így pl. a szabadpolcos állomány szak szerinti elhelyezésének rendjét, a számítógépes katalógust stb.).

A példák talán arra is utalnak, hogy az ismertetett könyvtárak más természetű gondokkal birkóznak, mint a magyar műszaki felsőoktatási könyvtárak. Óhatatlanul is feltámad az összehasonlítási kedv az olvasóban, s ha nem is örömmel, de valamelyest megnyugvással veheti tudomásul, hogy pl. az állománygyarapításra fordított eszközök az NSZK-ban sem elégitik ki minden vonatkozásban a könyvtárak

munkatársait s az olvasókat. Irigykedve figyelheti ugyanakkor a sikeres együttműködési és számítógépesítési programokat. De irigységet érezhet a füzetek forgatója akkor is, amikor a tágas, modernizált — vagy éppen újonnan létrehozott — könyvtárpületekről olvashat. (Mindenképpen hasznos ötlet, hogy a kötetek esetenként a könyvtárpületek alaprajzait is közreadják a leíró szöveg illusztrációjaként, méghozzá olyan részletességgel, hogy az egyes állományrészek elhelyezése is leolvasható róluk.) Ugyancsak irigylésre méltó, hogy szinte kivétel nélkül valamennyi könyvtárban lehetőség van online szakirodalom-kutatásra, s ezek a közvetítő szolgáltatások általában népszerűek, igénybevételük növekvő tendenciát mutat.

Céлом nem "szabályos" recenzió írása volt. Arra törekedtem csupán, hogy néhány kiragadott példa segítségével illusztráljam az NSZK könyvtárügyének e speciális területén uralkodó helyzetet. Nyilvánvalóan nem elsősorban a könyvtárak bemutatásának célja vezette a kötetek közreadóit, s talán ezzel is magyarázható, hogy a könyvtárakra vonatkozó alfejezetek szerkezete nem teljesen egységes, a közölt információk mélysége is eltérő. Itt említem meg, hogy bár az állományra, gyarapítási keretekre, forgalomra stb. vonatkozó legutolsó adatokat illetően a felelős szerkesztő és a kötetek lektora, *Lebovits Imre* az 1984/85-ös, ill. az 1985/86-os tanévre vonatkozó irodalom feldolgozását ígerte, nem egy esetben 1981-ből vagy 1982-ből származó irodalom feldolgozásával kell megelégednünk. Különösen zavaró lehet ez a számítógépesítési tevékenységekre vonatkozó adatoknál, mivel ezek jóval gyorsabban "avulnak", s így a tényleges fejlődés már jóval messzebb tarthat, mint ahogy arról a bemutatott adatok tanúskodnak.

Aki járt már külföldi tanulmányúton vagy tapasztalatcserén, tudja, hogy az utazók "szenvédélye" a különböző prospektusok, jelentések, beszámolók gyűjtögetése, amelyek alapján azután — a személyes beszélgetéseken elhangzottakkal és a látottakkal kiegészítve — nem csupán az útjelentések készíthetők el, de a különböző fejlesztési javaslatok vagy szakmai publikációk is. A *Lécesné Mesterházi-Nagy Márta* által szerkesztett kötetek hozzásegítenek a könyvtári tanulmányutakra való alaposabb felkészüléshez, de talán még a tanulmányúti "részvétel" illúzióját is kelthetik a bemutatott könyvtárak részletes ismertetései révén.

Hegedűs Péter
(OSZK)